

Danuta Stankiewicz

Duchowa formacja świeckich do apostolstwa w funkcji kapłańskiej

Studia Warmińskie 39, 395-405

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DUCHOWA FORMACJA ŚWIECKICH DO APOSTOLSTWA W FUNKCJI KAPŁAŃSKIEJ

Treść: — Wstęp. — I. Kształtowanie dojrzałości ludzkiej, chrześcijańskiej i apostołskiej na podstawie słowa Bożego. 1. Słowo Boże podstawowym sposobem zjednoczenia z Chrystusem i rozwoju apostołstwa w przekazie soborowym. 2. Wnioski z badanych homilii w sprawie udziału świeckich w porządku religijnym i doczesnym. — II. Wychowanie do życia sakramentalnego. 1. Ontologiczne, moralne i egzystencjalne znaczenie sakramentów w nauce soborowej. 2. Omówienie analizowanych homilii w stosunku do sakramentalnej komunii z Bogiem i ludźmi. — III. Formowanie do świętości i doskonalenie postawy służebnej. 1. Soborowy postulat ascetyki i w duchu „esse” i „agere” in Christo”. — Zakończenie. — Zusammenfassung

WSTĘP

Wychowanie świeckich do apostołstwa winno być wszechstronne — tak w aspekcie doktrynalnym i egzystencjalnym, jak i duchowym. Rozwój bowiem życia duchowego wiernych jest podstawą ich apostołstwa.

Autor — na podstawie publikowanych homilii w „Bibliotece Kaznodziejskiej”, która jest podstawowym organem, urzędowo podejmującym Program kaznodziejski Episkopatu, na zebranim materiale z 1.400 drukowanych homilii w latach II Wielkiej Nowenny, w przededniu II Tysiąclecia chrześcijaństwa w Polsce, i II Polskiego Synodu Plenarnego — przedstawił duchowe formowanie świeckich do współdziałania w pośrednictwie zbawczym Kościoła z tytułu ich udziału w funkcji kapłańskiej Chrystusa. Chodziło o to, czy homilie w przygotowaniu duchowym wiernych do apostołstwa kształtowały wiarę nie tylko personalistyczno-chryzologiczną, lecz także eklezyjalną w wyniku kontaktu z Chrystusem w Ewangelii i sakramentach?¹

Dzięki wychowaniu nie przypadkowemu, lecz właściwemu i celowemu do apostołstwa świeccy wstąpią *na drogę czynnej służby Kościoła* (DA 29)², *krzewiąc wiarę Chrystusową wśród tych, z którymi łączy ich wspólne życie i praca*

¹ J. Kubicki SVD, Misyjna formacja kleryków, *AK* 72(1969), s. 95.

² F. Blachnicki, Z problematyki duchowości laikatu, *HD* 34: 1965, nr 3, s. 164; W. Pluta, Powszechne powołanie do świętości, *AK* 68(1965), s. 317–325; A. Szafrański, Wierni jako podmiot zbawczego pośrednictwa Kościoła, *AK* 69(1966), s. 278; K. Wojtyła, Idea Ludu Bożego i świętości Kościoła a posłannictwo świeckich, *AK* 68(1965), s. 311 i 314.

zawodowa: obowiązek ten tym bardziej jest pilny, że bardzo wielu ludzi nie może usłyszeć Ewangelii Chrystusa, jak tylko poprzez bliskich świeckich (DM 21)³.

I. KSZTAŁTOWANIE DOJRZAŁOŚCI LUDZKIEJ, CHRZEŚCIJAŃSKIEJ I APOSTOLSKIEJ NA PODSTAWIE SŁOWA BOŻEGO

1. Słowo Boże podstawowym sposobem zjednoczenia z Chrystusem i rozwoju apostołstwa w przekazie soborowym

Przygotowanie duchowe świeckich do apostołstwa było przedmiotem troski Soboru Watykańskiego II. Dekret o apostołstwie świeckich stwierdza, że cała owocność pośrednictwa zbawczego wiernych *zależy od ich żywotnego zjednoczenia z Chrystusem* (DA 4). Dlatego doskonalenie duchowe winno wyrastać przede wszystkim z życia trynitarne go i misji Chrystusa wobec świata, które są *źródłem i początkiem całego apostołstwa w Kościele* (DA 4). W tym celu sobór wskazuje na pomoce duchowe, najpierw na osobiste przyjęcie słowa Bożego. Zadaniem ewangelicznego słowa Bożego jest ukształtowanie prawdziwego życia w wierze, tj. przygotowanie do wiary ożywionej miłością⁴. Autentyczna zaś wiara obejmuje aspekt świadomości, tj. pogłębia osobowe spotkanie z Chrystusem, jak i buduje postawę eklezjalną, tzn. dąży do zjednoczenia z całym Chrystusem — z całym Jego Ciałem Mistycznym. Głęboka wiara angażuje skuteczniej do współdziałania z Chrystusem, jak i pogłębia samą współpracę.

Formacja oparta na zawierzeniu słowu Bożemu — na wierze i miłości — winna uwzględnić także specyficzne znamię, właściwe laikatowi i jego duchowości, jego *charakter świecki*⁵. Oznacza to, że wierni chrześcijanie będą szukali Królestwa Bożego, *zajmując się sprawami świeckimi, i kierując nimi po myśli Bożej* (KK 31).

³ F. Blachnicki, Laikat w funkcji proroczej Kościoła, *HD* 36: 1967, nr 4, s. 214. Za apostołstwem świeckich przemawia także współczesna sytuacja w Kościele i świecie. Otóż liczba księży jest niedostateczna. Zob. A. Morawska, *Perspektywy*, Kraków 1963, s. 97. Parafialny aktyw świecki niechętnie pomaga duszpasterzom. Potrzebą chwili jest uaktywnienie świeckich, ponieważ „ponad 4 miliardy ludzi nie zna prawdziwego Boga i jego Boskiego Syna”. W. Zapłata OMI, „Stawać się w pełni mężem apostołskim”, *Biblioteka Kaznodziejska* 137: 1996, nr 3–4, s. 144; zob. S. Grabska, Świeccy i apostołstwo, *Więź* 10: 1967, nr 7–8, s. 121; J. Majka, Świeccy w Kościele, *TPow* 1(1960); J. Pytel, Wierni w Kościele, *AK* 68(1965), s. 300 i 302; A. Zuberbier, Świeccy wierni — powołanie i charyzmaty, *Znak* 17: 1965, nr 133–134, s. 982–985. Aktywność świeckich jest konieczna ze względu na szybki rozwój mass mediów. Zob. E. Schillebeeckx, Po zakończeniu soboru, *Znak* 17: 1966, nr 145–146, s. 854; J. Ozdowski, Współpraca w apostołacie, *AK* 71(1968), s. 317–327. Stąd obowiązkiem duchowieństwa jest wychowanie świeckich do apostołstwa w ogóle, jak i do specjalnych zadań. Znaczy to, że zadaniem wspólnoty kościelnej jest „formować grupy elitarne autentycznych chrześcijan, zdolnych do misji proroczej we współczesnym świecie”. — F. Blachnicki, Laikat w funkcji proroczej Kościoła, *iw.*, s. 218.

⁴ DA 29; L. Balter SAC, Nadzieja życia wiecznego skonkretyzowana w śmierci i zmartwychwstaniu człowieka, *ComP* 4: 1984, nr 4, s. 74–94; F. Blachnicki, Z problematyki duchowości laikatu, *iw.*, s. 164; K. Wojtyła, *iw.*, s. 311 n., 314; W. Pluta, *iw.*, s. 317–325; A. Szafranski, *iw.*, s. 278.

⁵ DA 29.

Przygotowanie duchowe do apostołstwa w oparciu o słowo Boże dąży w końcu do samodzielności myślenia i oceny etycznej. *Gruntowne przygotowanie doktrynalne* (DA 29), które zostało dobitnie podkreślone w nauce soborowej, domaga się obok znajomości Ewangelii pogłębionej wiedzy z zakresu teologii, etyki i filozofii (DA 29), aby formacja religijna i ludzka — znajomość społeczności, jej kultury, zagadnień przyrodniczo-technicznych — wzrastała równomiernie. Także samodzielna ocena etyczna zakłada, aby na podstawie słowa Bożego prawidłowo uformować sumienie wiernych. Ze wzajemnego stosunku Kościoła i świata wyrasta stan napięcia, który rzutuje na decyzje wiernego⁶. Ponadto specyficzne sytuacje ludzkie dają się rzadko przewidzieć⁷. Dlatego świeccy w obydwu porządkach: religijnym i doczesnym są zobowiązani kierować się jednym uformowanym na wartościach ewangelicznych sumieniem chrześcijańskim. Wtedy osiągną jedność moralną tak w sprawach duchowych, jak i ziemskich, i nie będą stosować rozmaitych kategorii moralnych⁸.

Sobór Watykański II potwierdził, że *Kościół miał zawsze we czci Pisma Boże, podobnie jak samo Ciało Pańskie* (KO 21)⁹. W słowie Bożym tkwi tak wielka moc i potęga, że jest ono dla Kościoła podporą i siłą żywotną, a dla synów Kościoła utwierdzeniem wiary, pokarmem duszy oraz źródłem czystym i stałym życia duchowego (KO 21)¹⁰. Stąd czytaniu Pisma św. powinna zawsze towarzyszyć modlitwa, aby ono było rozmową między Bogiem a człowiekiem. *Gdyż do Niego przemawiamy, gdy się modlimy, a Jego słuchamy, gdy czytamy boskie wypowiedzi* (KO 25)¹¹. W tak prowadzonym dialogu zbawienia *Słowo Boże żyje w sercach ludzkich*¹², a *skarbiec Objawienia [...] serca ludzkie coraz więcej napętnia* (KO 26)¹³. Ze czci dla słowa Bożego, z przyjęcia go i współpracy rozwija się całe życie Kościoła i życie duchowe wiernych świeckich.

W wyniku formacji, opartej na słowie Bożym, jest możliwe osiągnięcie dojrzałości tak chrześcijańskiej i ludzkiej, jak i apostołskiej, przybliżającej poznanie i rozwiązanie przeróżnych *okoliczności, spraw, osób i zajęć* (DA 28), w których należy apostołować.

⁶ Cz. Strzeszewski, Powołanie katolików świeckich do apostołstwa, *ZN KUL* 9: 1966, nr 4, s. 16.

⁷ K. Rahner SJ, Nasz stosunek do apostołatu, *Więź* 7: 1964, nr 7–8, s. 69, 71; Cz. Strzeszewski, jw., s. 13.

⁸ DA 5; J. Ozdowski, Ludzie świeccy w Kościele, *ZN KUL* 9: 1966, nr 3, s. 49; J. Pytel, jw., s. 305.

⁹ K. Wojtyła, U podstaw odnowy, Kraków 1972, s. 219 n.

¹⁰ Tamże; Tenże, Konsekracja świata. Granice autonomii doczesności, w: Powołanie człowieka. Odpowiedzialni za świat, Poznań – Warszawa 1982, s. 214.

¹¹ Tamże, s. 220.

¹² Tamże.

¹³ L. Balter SAC, Teologiczne spojrzenie na człowieka, w: Powołanie człowieka. Być człowiekiem, Poznań – Warszawa 1974, s. 21.

2. Wnioski z badanych homilii w sprawie udziału świeckich w porządku religijnym i doczesnym

Najpierw autorzy homilii przedstawili wpływ Ewangelii na człowieka w ogólności. I tak — na ogólną liczbę 1.400 analizowanych homilii — znaczeniem słowa Bożego dla człowieka zajęto się w 80 homiliach. Z nich 62 autorów homilii ukazało wpływ Ewangelii na rozwój życia wewnętrznego, a 18 — na doskonalenie postęgu apostołskiej. W konsekwencji przyszłe homilie w przedstawianiu znaczenia Ewangelii dla rozwoju człowieka winny bardziej być nastawione na uświęcanie ludzi i świata.

Z badań nad rozwojem dojrzałości ludzkiej pod wpływem słowa Bożego wynika, — że na ogólną liczbę 1.400 homilii — osiąganiem dojrzałości ludzkiej na podstawie Ewangelii zajęto się w 50 homiliach. Z nich 43 ukierunkowały dojrzałość ludzką statycznie poprzez podkreślenie cech indywidualnych, a tylko 7 rozwijało osobowość społeczną wiernych poprzez przedstawienie znamion służących drugim i światu.

Z analizowanej treści homilijnej dotyczącej wpływu słowa Bożego na rozwój dojrzałości chrześcijańskiej wynika, że — na ogólną liczbę 1.400 analizowanych homilii — na temat podstawowych prawd ewangelicznych i wartości moralnych, kształtujących osobowość chrześcijańską pisały 132 homilie, a z nich 85 miało na celu doprowadzić wiernych do żywotnego zjednoczenia z Bogiem, 47 — do włączenia ich w doskonalenie świata. W rozwoju dojrzałości chrześcijańskiej wielkie znaczenie posiada właściwie uformowane sumienie. Z badań wynika, że — na ogólną liczbę 1.400 homilii — wpływem Ewangelii na rozwój sumienia w osiąganiu świętości zajęło się 37 autorów homilii. Z nich 28 mówiło o wpływie sumienia na postawę wewnętrzną wiernych, a 9 — na postawę apostołską. Dlatego przyszłe homilie winny bardziej uwzględnić treści apostołskie, aby wierni stali się aktywnymi świadkami Chrystusa, dojrzewając duchowo integralnie, w aspekcie wewnętrznym i apostołskim.

Wreszcie przekaz homilijny odnosił się do wpływu słowa Bożego na kształtowanie dojrzałości apostołskiej. Na ogólną liczbę 1.400 badanych homilii, wpływ Ewangelii na rozwój postawy apostołskiej opisało 308 homilii. Z nich 39 było nastawionych biernie, poprzez zachęcanie do dojrzewania wewnętrznego w rozwoju apostołstwa, a 269 — dynamicznie, poprzez ukierunkowanie na działanie w duchu apostołskim.

W końcu homilie wskazały na to, że zjednoczenie z Chrystusem poprzez słowo Boże dokonuje się w modlitwie, która prowadzi do apostołstwa. Na ogólną liczbę 1.400 homilii, istotą, skutkami, przedmiotem i formami modlitwy zajęło się 336 homilii. Z nich 184 były nastawione statycznie — tylko na potrzeby osobiste, a 152 — dynamicznie — na rzecz zbawienia ludzi i doskonalenia świata. Na podstawie otrzymanych wyników — można stwierdzić, że rodząca się z medytacji słowa Bożego modlitwa, winna być otwarta nie tylko na życie osobiste z Bogiem, lecz także na modlitwę za innych ludzi, za porządek doczesny, za dzieło stworzenia, jak i za rozwój Królestwa Bożego na ziemi, tj., że należy modlitwę bardziej uzewnętrznić.

Z oceny końcowej na temat formacji kształtującej dojrzałość ludzką, chrześcijańską i apostołską na podstawie słowa Bożego wynika, że — na ogólną liczbę 1.400 badanych homilii — zagadnieniem tym zajęło się 943 autorów homilii. Z nich 441 było nastawionych na Boga, a 502 — na wcielanie się w świat. Istotnym znaczeniem dla rozwoju Kościoła jest jakość duchowości apostołskiej świeckich chrześcijan. Dlatego formacja apostołska winna umacniać wiarę, jak i zaangażowanie apostołskie. To znaczy winna pomóc zrozumieć najgłębszą tajemnicę chrześcijańskiego powołania: stania się dzieckiem Bożym w Chrystusie przez Ducha Świętego. Dzięki Duchowi wierni otworzą się na Jego działanie w historii życia osobistego i świata. W ten sposób świeccy chrześcijanie staną się budowniczymi nowej cywilizacji — pogłębią swoją wiarę i w większym stopniu będą głosić Słowo Boże. Przyszłe homilie, zachęcając do udziału w posłannictwie Kościoła, winny więc dążyć do równowagi pomiędzy sferą wewnętrzną, a działaniem apostołskim w formowaniu ducha ewangelizacyjnego na podstawie Ewangelii.

II. WYCHOWANIE DO ŻYCIA SAKRAMENTALNEGO

1. Ontologiczne, moralne i egzystencjalne znaczenie sakramentów w nauce soborowej

Z racji pełnienia funkcji kapłańskiej wierni są zobowiązani do udziału w kulcie religijnym. Konstytucja dogmatyczna o kościele stwierdza, że świeccy katolicy pełnią swe kapłaństwo poprzez przyjmowanie sakramentów¹⁴.

Wśród środków zbawczych Sobór podkreśla znaczenie Eucharystii. Dzięki udziałowi w kapłaństwie wspólnym wierni są uzdolnieni do współuczestnictwa w aktach sakramentalnych, przede wszystkim w Ofierze eucharystycznej. Msza św. jest ofiarą Chrystusa, jak i ofiarą Kościoła, ponieważ ofiara Eucharystii jest składana przez Kościół oraz w niej i przez nią Kościół składa swoją własną ofiarę. Wierni uczestniczą także czynnie w ofierze Kościoła. Są aktywni w *akcie ofiarowywania Bogu przez kapłana konsekrowanej hostii, czyli obecnego sakramentalnie na ołtarzu Chrystusa (oblatio), jako daniny Bogu Ojcu, na chwałę Trójcy Przenajświętszej a ku pożytkowi Kościoła*¹⁵. Tę ofiarę Chrystusa wierni składają przez ręce kapłana i wraz z nim, kiedy biorą świadomie czynny udział w liturgii Mszy św.¹⁶ Są aktywni też we własnej ofierze Kościoła składanej wraz z ofiarą Chrystusa poprzez przedstawienie własnej intencji i złożenie darów materialnych oraz ofiar duchowych szczególnie z samych siebie. Sobór Watykański II wyjaśnia, że przedmiotem ofiar duchowych są akty: uwielbienia Boga, wyznania wiary, oddania Bogu w ofierze swego ciała poprzez przyjmowanie choroby,

¹⁴ KK 11.

¹⁵ B. Brzuszek OFM, *Apostołskie funkcje wiernych świeckich*, w: *Powołanie do apostołstwa*, Poznań – Warszawa 1975, s. 305. Zob. DB 5,15; KK 26.

¹⁶ DK 2; KK 10,11; KL 2; K. Wojtyła, jw., s. 197 n.

cierpienia, śmierci, także śmierci męczeńskiej, jak i realizowanie dziewictwa oraz życia zakonnego. Wartość duchową i zarazem apostołską przedstawia pełnienie obowiązków małżeńskich i rodzinnych. Do ofiar duchowych należą dzieła miłości względem potrzebujących pomocy materialnej oraz akty miłosierdzia duchowego, polegające na głoszeniu Orędzia zbawienia słowem i przykładem. Społeczne akty kapłaństwa wspólnego posiadają wybitny charakter świadectwa¹⁷. Przyjęcie Komunii podczas Mszy św. jest *nie tylko duchowym, ale i sakramentalnym zjednoczeniem z Chrystusem i niejako przypieczątowaniem naszej ofiary duchowej złożonej w Ofierze eucharystycznej, prowadzącej do realnej jedności z Chrystusem, a w nim wszystkich chrześcijan pomiędzy sobą*¹⁸. W sakramencie chrztu nastąpiło wszczęcie w Kościół, sfinalizowane w bierzmowaniu, a Komunia pogłębia nasz udział w Mistycznym Ciele Chrystusa. Stąd Eucharystię nazywa się *sakramentem dopełniającym wtajemniczenia chrześcijańskiego, a nawet trzecim, obok chrztu i bierzmowania, sakramentem inicjacji*¹⁹. Dzięki temu, że Komunia pozostaje w relacji do Ofiary mszalnej, ma sens przyjmowanie Komunii poza Mszą św.²⁰ Każda Ofiara eucharystyczna rodzi autentyczną miłość, która jest *rodzicielką nowych ofiar duchowych* (KK 11)²¹. Skoro liturgia jest *pierwszym i niezastąpionym źródłem, z którego wierni czerpią ducha prawdziwie chrześcijańskiego* (KL 14), są zobowiązani do czynnego — w postawie wewnętrznej i zewnętrznej — udziału w liturgii Mszy św.²² Każda Eucharystia ze swej istoty udoskonala więc Kościół. Łączy, bowiem wiernych z Chrystusem, jak i nakłada obowiązek przyciągania innych celem wspólnego udziału w tym zjednoczeniu. Przeto Eucharystia, jednocząc wiernych jest „szczytem Sakramentów”, jak i siłą ekspansji Kościoła. Znaczy to, że Eucharystia jest źródłem i szczytem całego życia chrześcijańskiego.

Wierni świeccy na mocy kapłaństwa wspólnego spełniają akty apostołskie także w pozostałych sakramentach. Najpierw w nawiązaniu do sakramentu chrztu stwierdza się, że jest on zjawiskiem indywidualnym, jak i wejściem w organiczną całość. Ochrzczony staje się odpowiedzialny za ludzi. Oznacza to, że każdy i wszyscy są ochrzczeni, aby tworzyć w Kościele jedno tylko ciało²³. W nadzwyczajnych okolicznościach wierni mogą też udzielić sakramentu chrztu²⁴.

Następnie z racji kapłaństwa wspólnego wierni są zdolni przyjąć sakrament pokuty. Otrzymują przez niego przebaczenie zniewag wyrządzonych Bogu i łączą się ponownie z Kościołem²⁵.

¹⁷ KK 10, 34; B. Brzuszek OFM, jw., s. 304; Jan Paweł II, Wierzę w Kościół, Citta del Vaticano 1996, s. 387–389; Tenże, Świeccy we wspólnocie chrześcijańskiej, Poznań 1997, s. 32–35; S. Schudy, Dialektyka życia i posługi kapłańskiej, PzST 1(1972), s. 261–277; W. Słomka, Kapłaństwo laikatu a świecka droga świętości według dokumentów II Soboru Watykańskiego, RTK 20: 1973, z. 3, s. 53–70.

¹⁸ B. Brzuszek OFM, jw., s. 305; zob. K. Wojtyła, U podstaw odnowy, jw., s. 206.

¹⁹ B. Brzuszek OFM, jw., s. 306.

²⁰ R. Beraudy, Der eucharistische Kult ausserhalb der Messe, w: Handbuch der Liturgiewissenschaft, Leipzig 1961, t. I, s. 471.

²¹ DA 4.

²² Y. Congar, Jalons pour une theologie du laicat, Paris 1964, s. 272.

²³ Zob. 1 Kor 12,13.

²⁴ W. Nowak, Celebracja obrzędów sakramentu Chrztu dzieci i ich recepcja w praktyce pastoralnej, w: Posłaniek Warmiński. Kalendarz Maryjny na rok 1991, Olsztyn 1991, s. 108–121.

Z kolei dzięki kapłaństwu wspólnemu świeccy są świadkami sakramentu małżeństwa, którego szafarzami są sami nowożeńcy. Oblubieńcy są odbiorcami łaski oraz *jej narzędziami i sprawcami jedno dla drugiego w obliczu Kościoła*²⁶. Sakrament małżeństwa, dający wzrost miłości nadprzyrodzonej do Boga i ludzi, jest nową konsekracją do apostołstwa, gdyż jest stanem w Kościele i świecie. Rodzice są pierwszymi zwiastunami wiary a rodzina *Kościółem domowym*²⁷.

Wreszcie kapłaństwo wspólne rozwija sakrament święceń kapłańskich. Wierni, uznani przez Kościół za godnych i zdolnych, przyjmują święcenia, aby *karmić Kościół słowem i łaską Bożą* (KK 11)²⁸.

W końcu mocą kapłaństwa wspólnego wierni mogą korzystać z sakramentu chorych, który *przysparza dobra Ludowi Bożemu* i umożliwia pełnienie aktów eklesjalnych. Kto *umiera w Panu, umiera razem z Panem za tych wszystkich, którzy są w Nim złączeni*²⁹.

Przeto kapłaństwo wspólne i spełniane przez wiernych akty apostołskie należą do istoty życia i misji Kościoła w świecie. W celu dalszego umocnienia życia w najgłębszym zjednoczeniu z Chrystusem Sobór wskazuje na czynny udział w liturgii świętej³⁰.

2. Omówienie analizowanych homilii w stosunku do sakramentalnej komunii z Bogiem i ludźmi

Znaczeniem sakramentów w życiu Kościoła i wiernych pojętym ogólnie — na górną liczbę 1.400 badanych homilii — zajęło się 32 autorów homilii, a mianowicie 22 z nich omówiło wpływ sakramentów w zakresie duchowości, a 10 — ich rolę na doskonalenie ludzi i świata. Wierni przyjmą postawę apostołską nie tylko dzięki pielegnowaniu bliskości Boga i trwaniu w życiu sakramentalnym, lecz także dzięki temu, że przysze homilie uzewnętrznią treść znaczenia sakramentów.

Istotą sakramentu chrztu, który wzywa do uczestnictwa w życiu Chrystusa, tzn. do życia w Duchu Świętym, opisano w 61 homiliach. W 44 z nich podkreślono aspekt życia wewnętrznego, a tylko w 17 uwypuklono apostołstwo. Następne homilie winny jeszcze bardziej zachęcać do wierności Prawom miłości, które są sprawdzianem właściwego przeżywania chrztu, nastawione go także na apostołstwo.

Do wpływu sakramentu pokuty na formację do apostołstwa odnosiło się 205 homilii. Z nich aż 171 było ukierunkowanych na Boga, a tylko 34 — na

²⁵ KK 11; Y. Congar, jw., s. 302; W. Nowak, Celebracja sakramentalna pokuty, w: Posłaniec Warmiński. Kalendarz Maryjny na rok 1983, Olsztyn 1982, s. 50–53; Tenże, Odnowiona liturgia sakramentu pokuty w świetle adhortacji apostołskiej papieża Jana Pawła II *Reconciliatio et Paenitentia*, w: Posłaniec Warmiński. Kalendarz Maryjny na rok 1986, Olsztyn 1985, s. 131–141; K. Wojtyła, jw., s. 206.

²⁶ B. Brzuszek OFM, jw., s. 306.

²⁷ KK 11,35.

²⁸ K. Wojtyła, jw., s. 207.

²⁹ B. Brzuszek OFM, jw., s. 307; zob. E. Schillebeeckx, *Le Christ, Sacrement de la rencontre de Dieu*, Paris 1960, s. 211; K. Wojtyła, jw., s. 206.

³⁰ KL 11.

apostolstwo. Ustawiczne dokonywanie rewizji nie tylko w sferze moralnej, w świetle żądań, jakie stawia sakrament pokuty, lecz także w sferze dynamicznej — na rzecz apostołstwa spowiedzi i uświęcenia drugich, należy do istotnych elementów sakramentalnej formacji.

Rolę Eucharystii w chrześcijańskim wychowaniu duchowym przedstawiono w 325 homiliach. W 221 z nich pisano o wpływie Eucharystii na doskonalenie życia wewnętrznego, a tylko w 104 podkreślono konieczność włączenia się świeckich w działalność apostołską, z racji uczestniczenia w Eucharystii. W Eucharystii zdobywamy nową mądrość na nowe czasy, nowe siły dla realizowania nowej ewangelizacji, nową nadzieję w pokonywaniu przeciwności. Dzięki Mszy św. wierni będą życiem wyrażać innym ludziom misterium Chrystusa i rzeczywistą naturę Kościoła, jeśli przyszłe homilie jeszcze bardziej uzewnętrzną znaczenie Eucharystii w kierunku wcielenia ludzi świeckich w świat.

Na rolę bierzmowania w wychowaniu wiernych do świętości wskazało 48 autorów homilii, a z nich 40 zachęcało świeckich do transcendencji w stosunku do świata, a tylko 8 — do inkarnacji w doczesność. Bierzmowanie jako sakrament dojrzałości chrześcijańskiej winno przede wszystkim rozwijać także ducha apostołskiego. Przyszłe homilie, wyjaśniając treść bierzmowania, winny jeszcze bardziej być apostołskie o nastawieniu aktywnym.

Skutki sakramentu chorych dla rozwoju dojrzałości duchowej zostały podane w 35 homiliach, a z nich 21 podkreśliło zjednoczenie z Chrystusem dzięki przyjęciu cierpienia, a tylko 14 zaakcentowało charakter apostołski cierpienia. Przyjęcie cierpienia po Bożemu ułatwi przedstawienie chorym możliwości ich apostołstwa, które są związane także z tym sakramentem.

Na podstawie powyższych analiz, dotyczących wychowania do życia sakramentalnego, wynika, że — na ogólną liczbę 1.400 badanych homilii — na temat sakramentów (z wyjątkiem sakramentu kapłaństwa i małżeństwa) pisało 706 autorów homilii, a z nich 519 omawiało aspekt duchowości życia chrześcijańskiego, a tylko 187 podkreśliło aspekt powołania i do apostołstwa. Ostatecznie, więc należy stwierdzić, że Kościół buduje się poprzez nauczanie w liturgii, jak i sprawowanie sakramentów — szczególnie Eucharystii. Życie Boże wierni mogą zawsze ponownie otrzymać w darze przez Ducha Świętego. Jednak dla uaktywnienia formacji do apostołstwa należy w przyszłych homiliach jeszcze bardziej uzewnętrznąć treść sakramentalną w duchu pośrednictwa zbawczego.

III. FORMOWANIE DO ŚWIĘTOŚCI I DOSKONALENIE POSTAWY SŁUŻEBNEJ

1. Soborowy postulat ascetyki w duchu „esse” i „agere in Christo”

Wierni, odrodzeni poprzez udział w sakramentach, jak i uzdolnieni do pełnienia funkcji kapłańskiej³¹, jako Synowie Boży są z kolei zobowiązani do praktykowania cnót. Dlatego konstytucja dogmatyczna o Kościele stwierdza, że *wszyscy wierni chrześcijanie jakiegokolwiek sytuacji życiowej oraz stanu powołani są przez Pana, każdy na właściwej sobie drodze, do świętości doskonałej, jak i sam Ojciec doskonały jest* (KK 11).

Do owoców Ducha Sobór zalicza: *modlitwy i apostołskie przedsięwzięcia, życie małżeńskie i rodzinne, codzienną pracę, wypoczynek ducha i ciała [...] a nawet utrapienie życia, jeśli cierpliwie są znoszone* (KK 34).

Ascetyka świeckich winna, przeto zdążać do zharmonizowania życia duchowego z życiem w świecie — z zadaniami rodzinnymi, zawodowymi i społecznymi³². Jednak formacja duchowa świeckich nie może ograniczyć się tylko do strony czysto zewnętrznej — do zapoznania się z metodami i warsztatem technicznym propagandy wiary. Przygotowanie wiernych winno dążyć do pełnej formacji w aspekcie *esse*, jak i *agere in Christo*³³. Na mocy, bowiem kapłaństwa wspólnego wierni są zobowiązani do składania ofiar duchowych, rozwijających ich osobistą świętość, która winna promieniować poprzez czyny miłosierdzia na drugich.

2. Stan badanych homilii, określający wzajemny związek świętości z postawą służby

Znaczeniem ogólnym miłości służebnej w formacji do apostołstwa, zawierającym pojęcie „esse” i „agere” — na ogólną liczbę 1.400 badanych homilii — zajęto się w 10 homiliach. Trzy z nich były ukierunkowane na wspólnotę z Bogiem poprzez łaskę, a 7 — na wspólnotę z bliźnim. Chrześcijanie są „ludem życia”, ponieważ Chrystus w swojej miłości przekazuje szczególnie w liturgii „Ewangelię życia”, która przemienia i zbawia. Jednak tenże Chrystus jako „Dawca życia” — przede wszystkim w Eucharystii, zdobywa chrześcijan wciąż od nowa. Dlatego w homiliach należałoby przypominać o potrzebie rozwijania w sobie życia Bożego poprzez łaskę ze względu na skuteczność apostołowania.

Na temat świętości (*esse in Christo*) pisano w 221 homiliach, a z nich 172 ujęły świętość jako szczyt życia wewnętrznego z Bogiem, a tylko 49 — jako konsekrację bliźnich, porządku doczesnego i rzeczy stworzonych. Z jednej strony wierni, odrodzeni przez chrzest i umocnieni poprzez bierzmowanie i pozostałe sakramenty,

³¹ KK 11.

³² DA 4; KDK 43.

³³ W. No w a k, *Maryja w dialogu ekumenicznym*, w: *Posłaniec Warmiński. Kalendarz Maryjny* na rok 1989, Olsztyn 1988, s. 88.

są przybranymi dziedzicami Bożymi i mają udział w Królestwie Bożym, tzn. w życiu z Bogiem i w darze życia wiecznego, z drugiej — są równocześnie zobowiązani do świętości. Jednak w formowaniu do świętości należałoby w przyszłych homiliach jeszcze bardziej uzewnętrznić pojęcie i rozwój świętości, albowiem — jak wynika z badań — na 221 homilii, traktujących o obowiązku doskonalenia duchowego, tylko 49 miało charakter dynamiczny, ukierunkowany na świat.

Z kolei na temat działalności apostołskiej (*agere in Christo*) pisało 187 autorów homilii. Z nich 73 akcentowało potrzebę rozwijania życia z Bogiem ze względu na skuteczność apostołowania, a 114 zachęcało do włączenia się w doskonalenie świata. W kształtowaniu nowego człowieka i ukierunkowaniu go na realizowanie misji Kościoła takie czynniki, jak osobista świętość i postawa apostołska winny być w formacji duchowej do apostołstwa realizowane równorzędnie. Na podstawie otrzymanych wyników postuluje się, aby przyszłe homilie jeszcze bardziej uwypukliły treść podkreślającą, że skuteczność apostołowania zależy od stopnia rozwoju życia z Bogiem.

Na podstawie końcowej analizy zagadnienia, jakim jest dążenie do świętości i doskonalenie postawy służebnej wiernych, wynika, że — na ogólną liczbę 1.400 badanych homilii — tematem tym zajęto się w 418 homiliach, a z nich 248 było ukierunkowanych na osobistą świętość, a tylko 170 — na czyn apostołski. Stąd wypływa wniosek, że należy częściej w przekazie homilijnym zachęcać do działalności apostołskiej, odnoszącej się do realizowania miłości pasterskiej ze względu na to, że wierni świeccy uczestniczą w funkcji królewskiej w powszechnym kapłaństwie Chrystusa.

ZAKOŃCZENIE

Podstawowym środkiem rozwijającym życie chrześcijańskie z racji procesu zbawczego jest kierowanie się wartościami ewangelicznymi. Przyjęcie bowiem słowa Bożego prowadzi do początkowego zjednoczenia duchowego z Chrystusem. Dopełnieniem zaś aktu wiary jest pełnienie apostołstwa przez składanie ofiar duchowych także wobec innych ludzi.

Odnowa Królestwa Bożego na ziemi, wyrażająca się odpowiedzialnością za Kościół i świat, dokonuje się najpełniej przez udział wiernych w życiu sakramentalnym, tj. w życiu Ducha Świętego.

Dopełnieniem zaś wychowania duchowego do apostołstwa jest dojrzewanie w świętości, tj. rozwijanie cnót, szczególnie miłości służebnej.

Z oceny końcowej badanych homilii wynika, że w stopniu powyżej bardzo dobrym (176,5% wypowiedzi homilijnych) podały one treść, dotyczącą przygotowania duchowego świeckich do apostołstwa. Jednak z tego procentu aż 103,7% wypowiedzi homilijnych akcentowało aspekt duchowy, a 72,8% — apostołski. Dlatego Kościół, który ze swej natury jest apostołski (posłany), winien działalność kerygmatyczną, sakramentalną i pasterską nastawić bardziej apostołsko, aby skute-

cznie sprowadzić Chrystusa na świat oraz całościowo przygotować wiernych do kontynuowania zbawczego dzieła Odkupienia, do którego powołany jest cały Lud Boży, także jego przeważająca część — ludzie świeccy³⁴.

GEISTLICHE FORMATION VON LAIEN ZUR APOSTOLISCHEN MISSION IN PRIESTERLICHER FUNKTION

ZUSAMMENFASSUNG

Eine wesentliche Bedeutung für die Entwicklung der Kirche ist die Qualität der Geistigkeit der Laien-Christen. Daher sollte die Formation den Glauben und das apostolische Engagement erhärten.

Das Vatikanische Konzil II hat die geistige Vorbereitung der Gläubigen zur apostolischen Mission vorgestellt.

Die apostolische Bewegung ist auch in Polen bemerkbar. Untersucht wurden vor allem jene Homilien, die in der „Prediger-Bibliothek“ während der II. Polnischen Plenarsynode gedruckt wurden, im Hinblick auf geistige Formierung der Laien im apostolischen Geist.

Die Erziehung zur apostolischen Mission enthält solche Begriffe: „esse in Christo“ und „agere in Christo“. Aus der Analyse geht hervor, dass die Mehrzahl der vorgeschlagenen Homilien Inhalte angibt, die das innere Leben mit Gott entwickeln, eine geringere Zahl spricht von der Mobilisierung der Gläubigen zur apostolischen Mission. Daher sollten zukünftige Homilien, entweder gedruckt oder von der Kanzel vorgetragen, bestrebt sein, Gleichgewicht zwischen der inneren Sphäre (Vereinigung mit Gott) und der äußeren (apostolische Aktivitäten d.h. für Gott gegenüber anderen und der ganzen Wirklichkeit zeugen).

³⁴ Szerzej o tym zagadnieniu zob. D. Stankiewicz, Kształtowanie postaw apostolskich wiernych świeckich poprzez homilie drukowane w „Bibliotece Kaznodziejskiej” w latach II Polskiego Synodu Plenarnego (1991–1997), Warszawa 2000, (misp. rozprawy doktorskiej na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie).